RAAP

Adviesdocument

RAAP Adviesdocument 1342

Type onderzoek	:	Memo Archeologie
Toponiem plangebied	:	Duursche Waarden
Plaats	:	Fortmond
Gemeente	:	Olst-Wijhe
Provincie	:	Overijssel
Opdrachtgever		Royal HaskoningDHV
RAAP-projectcode	:	OWFO

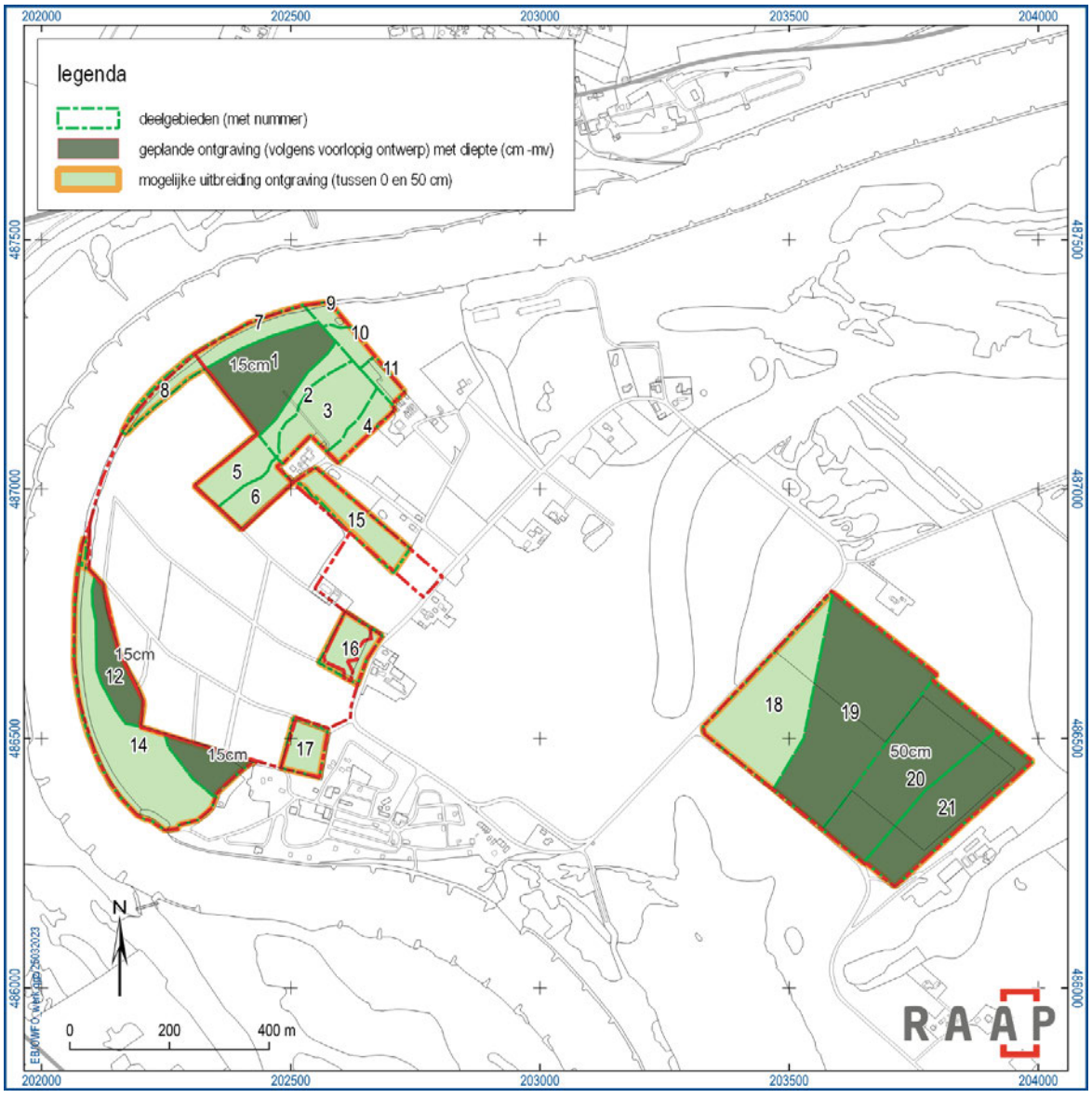
Auteur(s)	:	[redacted]

Versie	:	27 maart 2023

Archeologische afweging Duursche Waarden

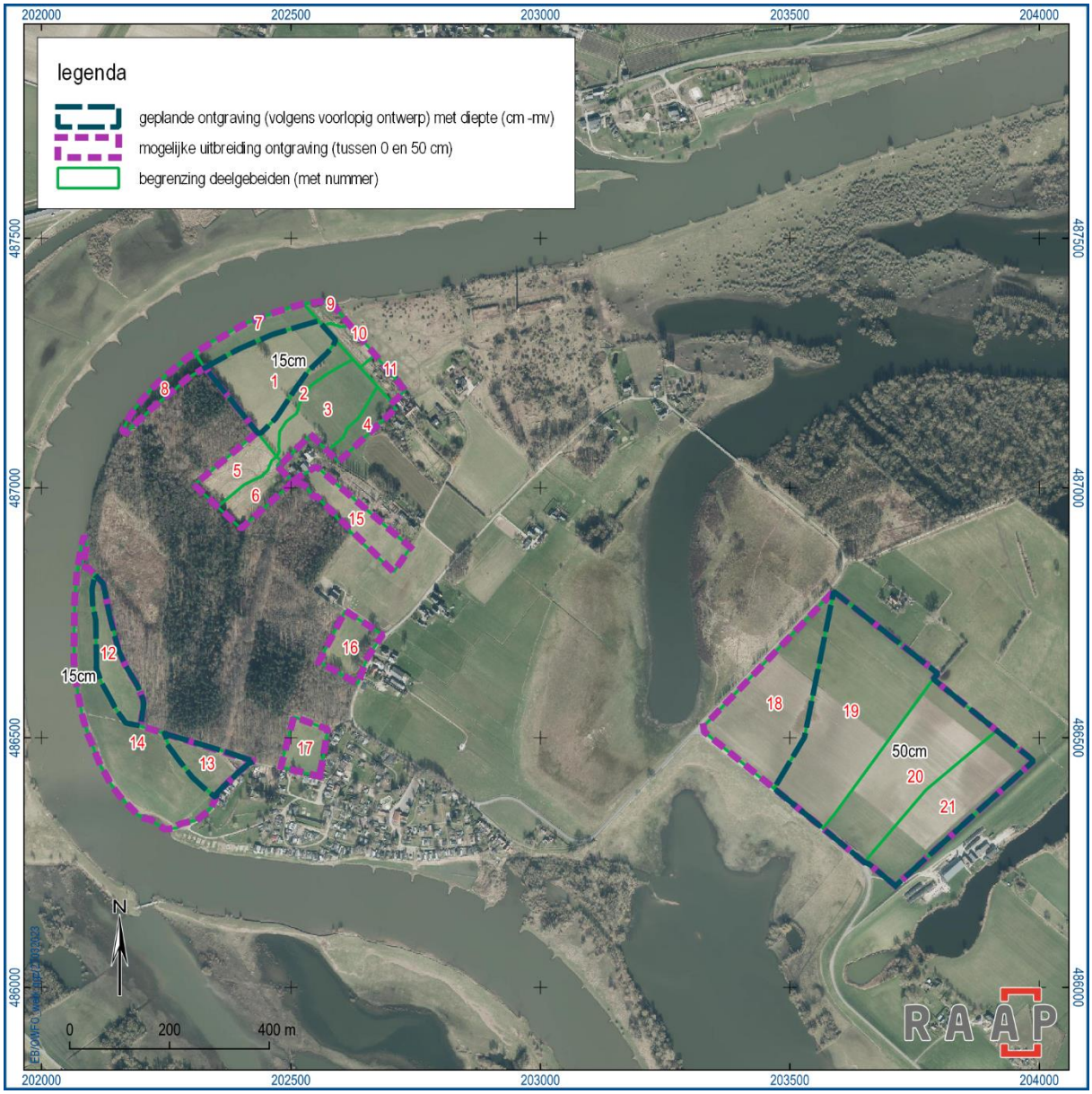
Inleiding

In opdracht van RoyalHaskoningDHV heeft RAAP in maart 2023 een archeologische afweging gemaakt van de beoogde natuurontwikkeling in de Duursche Waarden in de gemeente Olst-Wijhe. Voor deze natuurontwikkeling zal in een aantal deelgebieden de top van de ondergrond worden verwijderd. Het rapport betreft een beknopt memo met archeologische effectbeoordelingen en een advies voor het ontgravingsplan van het voorlopig ontwerp. Volgens het voorlopig ontwerp (versie 16-3-2023) zijn in zes deelgebieden (1, 12, 13, 19, 20, 21) ontgravingen gepland tot een diepte die varieert tussen 0,15 en 0,50 m -mv (diepte kan later in het ontwerp nog wijzigen in dieptes tussen 0,15 en 0,50 m -mv). Het is niet uitgesloten dat ook in enkele andere deelgebieden ontgravingen (tussen 0,15 en 0,50 m) plaats zullen vinden (zie figuren 1 en 2).

Figuur 1. Overzicht van de percelen waarin ontgravingen zullen plaatsvinden (donkergroene percelen).

De archeologische afweging is gebaseerd op de door de opdrachtgever aangeleverde GIS-bestanden. Na analysering van deze bestanden is een toetsing uitgevoerd naar de omvang van de ingrepen per eenheid van archeologische waarde/verwachting.

Figuur 2. Recente luchtfoto met de geplande ontgravingsgebieden (deelgebieden 1, 12, 13, 19, 20, 21) en mogelijke ontgravingen in de overige gebieden. De betreffende percelen zijn als agrarisch (grasland/akkerland) in gebruik.

Archeologische afweging

Voor de gevolgen die de aanleg van de verschillende alternatieven voor het archeologisch erfgoed hebben, zijn de onderstaande aspecten bepalend:

- De precieze diepte van de ingrepen. Hoe dieper de ingrepen, hoe groter de kans dat archeologisch relevante niveaus worden verstoord.

- Het oppervlak van de geplande ingrepen. Hoe groter het oppervlak met ingrepen, hoe groter de kans dat archeologische resten zullen worden verstoord.
- De geldende en leidende gemeentelijke archeologische beleidsregels (vastgelegd in het bestemmingsplan archeologie)[1]
- De ligging in de diverse archeologische waarde- en verwachtingszones. In zones met AMK-terreinen en zones met historische relicten is de aanwezigheid van archeologische resten (in theorie) reeds vastgesteld. Voor de gebieden waarvan nog geen archeologische waarde is vastgesteld gelden archeologische verwachtingen. Hoe hoger de archeologische verwachting, hoe groter de kans op het aantreffen (en dus verstoren) van archeologische resten. Aangezien bij een hoge verwachting de dichtheid van archeologische vindplaatsen hoger is dan bij een lage verwachting.
- Eventuele overige beschikbare archeologisch relevante gegevens

De geplande ingrepen (diepte en oppervlak van geplande bodemingrepen)

Door de opdrachtgever is een voorlopig ontwerp aangeleverd waarbij voor 21 gebieden een toekomstig habitattype is vermeld. Om deze habitattypen mogelijk te maken dient een aantal deelgebieden te worden ontgraven. Voor deelgebieden 1, 12 en 13 betreft het een ontgraving tot 15 cm -mv en voor deelgebieden 19, 20 en 21 een ontgraving tot 50 cm -mv. In onderstaande tabel worden per (relevante) zone/deelgebied de habitattypen vermeld evenals de geplande ontgravingsdiepte.

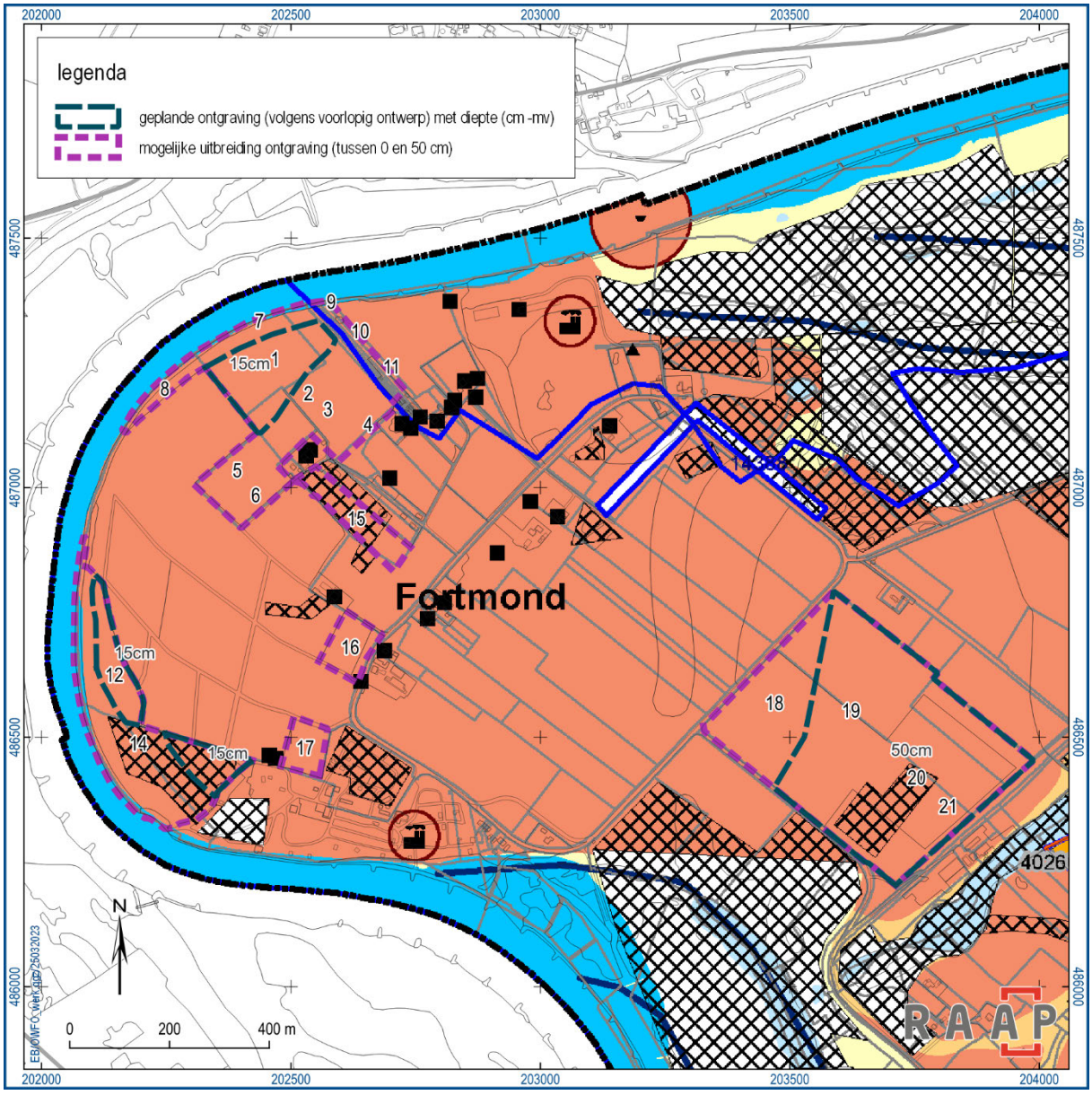
Toponiem	Achterweerd Noord	Achterweerd Zuid		De Zaaij
Deelgebied(en)	Deelgebied 1	Deelgebied 12	Deelgebied 13	Deelgebieden 19, 20, 21
Oppervlakte deelgebied	2,83 ha	1,29 ha	0,96 ha	15,18 ha
Geplande habitattype	Hardhout ooibos met grasland	Hardhout ooibos met grasland	Hardhout ooibos met grasland	Kruiden- en faunarijk (grasland)
Ontgravingen (voorlopig ontwerp 16-3-2023)	15 cm	15 cm	15 cm	50 cm
Bestemmingsplan	Waarde-archeologie 1	Waarde-archeologie 1	Waarde-archeologie 1	Waarde-archeologie 1

Tabel 1. Tabel met oppervlaktes van de verschillende zones en deelgebieden in het voorlopig ontwerp (16-03-2023)

Aangezien de percelen waar de ingrepen plaatsvinden agrarische percelen betreffen, worden ingrepen tot 30 cm als 'niet verstorend' beschouwd aangezien de gemiddelde bouwvoor zo'n 30 cm dik is en bestaat uit geroerde grond. Ingrepen met een diepte tussen de 30 en 50 cm worden als 'niet of licht verstorend' beschouwd, omdat de kans groot is dat het archeologisch relevante niveau zich dieper dan 50 cm -mv bevindt. Aangezien het gebied in de uiterwaarden van de IJssel ligt zijn er sinds de bedijking (14e eeuw) tijdens hoogwaterperiodes dunne laagjes klei afgezet. In de loop van de tijd kan dit hebben geleid tot een pakket met een dikte tot wel 50 à 100 cm. Tevens geldt in de gemeente Olst-Wijhe een

[1] https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.1773.BP2013012002-0301/r_NL.IMRO.1773.BP2013012002-0301.html Kenmerk NL.IMRO.1773.BP2013012002-0301. Vastgesteld op 28-04-2014

vrijstellingsdiepte van 50 cm, waarvoor archeologisch onderzoekpas noodzakelijk is bij ingrepen dieper dan 50 cm -mv (zie volgende alinea).

Figuur 3. Uitsnede van de gemeentelijke verwachtingskaart voor de omgeving van Fortmond (Buesink e.a., 2011). Met de oranje kleur wordt een hoge archeologische verwachting weergegeven, terwijl de ruitarcering bodemverstoringen verbeeld. De helderblauwe lijnen betreft de begrenzing van reeds uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek van voor 2011.

De geldende en leidende gemeentelijke archeologische beleidsregels

Het gehele plangebied ligt binnen een zone waarin het bestemmingsplan archeologie geldt. Dit bestemmingsplan is gebaseerd op de archeologische waarden- en verwachtingskaart uit 2011 (figuur 3) van de gemeente Olst-Wijhe waaraan de diverse kaarteenheden een archeologisch (vrijstellings)beleid is gekoppeld (en zo een beleidskaart is ontstaan). De beleidskaart is vervolgens vertaald naar een bestemmingsplan.

Voor het overgrote deel van het uiterwaardengebied van de Duursche Waarden geldt een dubbelbestemming waarde-archeologie 1. Hieraan is een aantal voorschriften gekoppeld, waarbij de belangrijkste zijn dat ondiepe ingrepen (tot 50 cm -mv), dan wel ingrepen met een gering oppervlak (in het buitengebied: tot 2.500 m^2) zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

De archeologische waarde- en verwachtingszones

De basis voor het archeologische bestemmingsplan wordt gevormd door de gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingenkaart (Buesink e.a., 2011). Op deze kaart is aan alle deelgebieden een hoge verwachting toegekend. De hoge verwachting is gebaseerd op de ligging op een rivieroeverwal dan wel rivierduin. Wel dient opgemerkt te worden dat op deze kaart, ter plaatse van deelgebied 13 en in een deel van deelgebied 20, bodemverstoringen staan weergegeven.

Overig beschikbare archeologisch relevante gegevens

- In 1996 is in het kader van het ruilverkavelingsproject Olst-Wesepe een archeologische inventarisatie uitgevoerd (Scholte Lubberink, 1996) waarbij gesproken wordt over jonge rivierafzettingen in deelgebieden 19 t/m 21. In deze zone wordt een dik uiterwaardenpakket verwacht. De precieze dikte is niet bekend, maar zal op basis van een nabij uitgevoerd proefsleuvenonderzoek uit een circa 50-100 cm uiterwaardpakket bestaan. [2]. Deze afzettingen zijn na de bedijking (begin) 14e eeuw) afgezet en is de top lokaal afgegraven ten behoeve van de baksteenindustrie.
  In het westelijke deel van het gebied (deelgebied 1, 12, 13) zouden jonge rivierduinen aanwezig zijn. In deze zone kunnen vlak onder het maaiveld nog archeologische resten uit middeleeuwen en nieuwe tijd worden verwacht.
- Op basis van een blik op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN4) kan worden geconcludeerd dat de ondergrond in deelgebieden 1, 12 en 13 is afgegraven, evenals in een gedeelte van deelgebied 20 en/of 21.
- Informatie die niet verwerkt is in de gemeentelijke beleidskaart uit 2011 of in het bestemmingsplan uit 2014 betreft aanvullende informatie uit de Canon van Olst. In dit lokale canon wordt het vermoeden geuit dat in de 12e/13e eeuw, ter hoogte van het kruispunt van de huidige Fortmonderweg en Barloseweg mogelijk de kerk van Luchere heeft gestaan. Deze vermoedelijke locatie is gebaseerd op historische grondeigendommen, maar is de precieze ligging tot op heden niet bekend.[3] In de 12de eeuw verschijnt de parochie van Luchere voor het eerst in een oorkonde. Na het midden van de 13de eeuw wordt de parochie echter niet meer vermeld. Het is mogelijk dat deze werd vervangen door nieuwe, kleinere parochies zoals Olst en Wijhe, maar het is tevens aannemelijk dat deze nieuwe parochies zijn ontstaan nadat Luchere door het IJsselwater was weggespoeld.[4]

Effectbeoordeling

De gelande ontgravingen kunnen worden onderverdeeld in twee klassen. Ontgravingen waarvan de diepte zich beperkt tot de huidige humeuze bovengrond (bouwvoor), over het algemeen zo'n 30 cm en de diepere ontgravingen tussen 30 en 50 cm -mv.

[2] Lohof & Schrijer, 2006
[3] https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/olst/luchere; Het kapittel van Lebuïnus bezat veel onroerend goed in Deventer en omgeving, maar in Fortmond en Duur bleef dit beperkt tot één stuk grond
[4] https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/olst/luchere

Van ontgravingen tot 30 cm -mv kan worden verondersteld dat deze zich beperken tot de (reeds verstoorde) bouwvoor en hebben derhalve geen nadelige invloed voor het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed. Hooguit kan worden gesteld dat het onderliggende archeologisch relevante niveau minder goed beschermd is doordat het afdekkende uiterwaardpakket minder dik is. De effecten van de ontgravingen ten aanzien van het archeologisch erfgoed kunnen worden geclassificeerd als neutraal.

Ontgravingen tussen 30 en 50 cm -mv reiken dieper dan de (verstoorde) bouwvoor. Gezien de ligging in de uiterwaard wordt echter vermoed dat de ontgravingen plaatsvinden in sediment dat pas sinds de bedijking is afgezet. De kans op eventueel aanwezige archeologische resten is klein. Wel dient te worden opgemerkt dat het beschermende afdekkende pakket voor onderliggende archeologische resten met deze afgraving aanzienlijk in dikte zal afnemen. Hiermee zal de kans op aantasting van het archeologisch relevante niveau iets groter is. De effecten van de ontgravingen ten aanzien van het archeologisch erfgoed kunnen worden geclassificeerd als neutraal tot licht negatief.

Advies

De geplande ingrepen, ontgravingen tot 50 cm -mv vallen binnen de in het bestemmingsplan geldende vrijstellingsgrens tot 50 cm en derhalve geldt geen verplichting tot uitvoering van archeologisch onderzoek. Om niet over deze vrijstellingsdiepte te gaan wordt geadviseerd om tijdens de graafwerkzaamheden een marge aan te houden.
Wel dient te worden opgemerkt dat er op basis van historische bronnen vermoedens bestaan dat in de directe omgeving van deelgebieden (18), 19, 20 en 21 mogelijk een 12^{e}/13^{e} eeuwse kerk heeft gestaan, waarbij gedacht moet worden aan archeologische resten in de vorm van onder meer (natuurstenen) funderingen, begravingen (skeletten in/zonder grafkist), perceelsgreppels en afvalkuilen. Helaas is de exacte locatie van deze kerk niet bekend, maar om vertraging door het aantreffen van eventuele (toevals-)vondsten tijdens de civieltechnische graafwerkzaamheden te voorkomen is het raadzaam om in overleg te treden met de provincie en gemeente. Met name om te bekijken of nader onderzoek naar de precieze ligging van deze kerk zinvol is, en zo ja in welke vorm een nader onderzoek dan kan plaatsvinden. Wellicht kan de plaatselijke historische vereniging *'t Olster Erfgoed* hierbij een rol spelen, omdat in het tijdschrift van deze vereniging twee artikelen over de mogelijke locatie van de kerk van Luchere zijn verschenen.

Literatuur

Buesink A. e.a, 2011. Gemeente Olst-Wijhe; Archeologische inventarisatie, beleidsadvies- en verwachtingkaart. BAAC rapport V-09.0156. BAAC Deventer.

Lohof, E. & E. Schrijer, 2006. Olst – Een onderzoek in de IJsseluiterwaarden Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven. ADC-rapport 506, Amersfoort.

Ridder, J.A.A. de, 2013. Informatie uit het verleden onder het informatiecentrum. Een archeologische opgraving in Den Nul, gemeente Olst-Wijhe. ADC-rapport 2487, Amersfoort.

https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/olst/luchere

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren

Figuur 1. Overzicht van de percelen waar ontgravingen plaats zullen vinden (donkergroene percelen).. 2
Figuur 2. Recente luchtfoto met de geplande ontgravingsgebieden (deelgebieden 1, 12, 13, 19, 20, 21) en mogelijke ontgravingen in de overige gebieden. De betreffende percelen zijn agrarisch (grasland/akkerland) in gebruik. 3
Figuur 3. Uitsnede van de gemeentelijke verwachtingskaart voor de omgeving van Fortmond. Met oranje kleur wordt een hoge archeologische verwachting weergegeven, terwijl de ruitarcering bodemverstoringen laat zien.In helderblauwe lijnen de begrenzing van uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek. 5

Tabellen

Tabel 1. Tabel met oppervlaktes van de verschillende zones en deelgebieden in het voorlopig ontwerp (16-03-2023) 4